

De eierverzameling van Hermanus Zuiderdijjn

Een historische collectie uit de Kennemerduinen

Ruud Vlek

Bij de samenstelling van de nu alweer tien jaar oude Avifauna van Zuid-Kennemerland (Geelhoed *et al.* 1998) is weinig aandacht besteed aan regionale vogelcollecties. De gegevens in deze avifauna stoen grotendeels op literatuuronderzoek en veldgegevens van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Toch bevatten vogelverzamelingen in musea en particuliere collecties (van opgezette en gebalgde vogels, eieren, historische foto's en films) tal van interessante en belangwekkende gegevens, die inzicht geven in de historische ontwikkeling van de vogelstand in een gebied. In het vogelrijke Zuid-Kennemerland is vroeger heel wat verzameld (onder meer door Van Marum, Temminck, Groenewegen, Crommelin, Snouckaert van Schauburg en Haverschmidt). Deels zijn zulke particuliere verzamelingen opgegaan in het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis te Leiden (zoals bijvoorbeeld de collectie van J.P. van Wickevoort Crommelin; zie Vlek & Dorel 1991). Een inventarisatie van balgen en eieren uit Zuid-Kennemerland in Naturalis en andere natuurhistorische musea zou aardige verrassingen kunnen opleveren en interessante inzichten kunnen verschaffen over het voorkomen van een aantal markante soorten in de regio.

In het kader van een landelijk onderzoek van ornithologische verzamelingen stuitte ik onlangs op een kleine maar bijzondere eiercollectie uit Zuid-Kennemerland, verzameld door Hermanus Zuiderdijjn.

De eiercollectie van Hermanus Zuiderdijjn (20 maart 1886 – 3 augustus 1971)

Hermanus Zuiderdijjn was de zoon van Evert Zuiderdijjn (geb. 22 febr. 1860), zelf zoon van een duinboer in de Kennemerduinen, Leendert Zuiderdijjn (geb. 21 sept. 1828 Zandvoort). Deze laatste had in 1870 een stuk duin gepacht in de Schapenkamp, Kennemerduinen (niet ver van Parnassia), en daar zijn 'huisje in de woestijn' gebouwd (Roderkerk, 1975: 136-138). In 1890 werd het duinboeren opgegeven en verhuisde de familie naar Overveen. Hermanus Zuiderdijjn (wiens geboorteplaats

lag (in de Noordbuurt, Bloemendaal) trad rond 1900 als jachtopziener in dienst van Jacob Theodoor Cremer, de landheer van Duin- en Kruidberg.

Vooraf in zijn jeugd heeft Zuiderduijn in de Kennemerduinen en omstreken eieren verzameld, met name tussen 1896-1906. Slechts enkele eieren werden in de daaropvolgende jaren verzameld. De collectie dateert dus van eind 19^e en begin 20^e eeuw, hoewel het mogelijk is dat een aantal eieren nog uit z'n vaders collectie stamt.

Jachtopziener Hermanus Zuiderduijn - 1886-1971. Ruud Vlek

Het overgrote deel van deze verzameling zal in de Kennemerduinen of op het landgoed Duin- en Kruidberg verzameld zijn. Daarmee levert de collectie de oudste broedvogelgegevens die voor dit gebied beschikbaar zijn. Alleen het Grote Stern-ei in deze collectie is een aanwijzing dat enkele eieren wellicht elders verzameld zouden kunnen zijn.

De collectie Zuiderduijn nader bekeken

Zuiderduijns collectie is slechts beperkt van omvang (qua soorten en eieren), en lijkt goedgevoerd een jeugdverzameling, die nadien niet veel verder is uitgebreid (zie tabel 1 voor een compleet overzicht). Het is mogelijk dat de Vogelwet 1912, die het rapen van eieren van beschermde soorten verbood, daarop van invloed is geweest. Slechts van enkele soorten (onder andere van Visdief, Nachtzwaluw, Tapuit) zijn meerdere legsels verzameld. Historisch waardevol in deze collectie zijn enkele leg-

sels van soorten, die toen schaars waren en niet makkelijk te verzamelen. Dit duidt op een grote terrein- en vogelkennis bij de jonge verzamelaar. Slechts in twee gevallen wist Zuiderduijn de soort niet op de juiste naam te brengen.

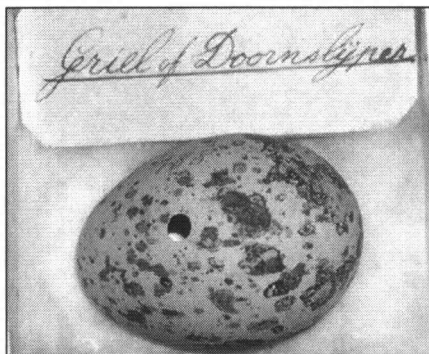
Tabel 1. Overzicht van de eiercollectie van Hermanus Zuiderduijn.

Soort	Ei	Soort	Ei
Wilde Eend	2	Tapuit	7
Sperwer	3	Merel	5
Torenvalk	5	Zanglijster	5
Patrijs	4	Grote Lijster	5
Waterhoen	2	Grasmus	5
Griel	1	Fitis	5
Scholekster	4	Grauwe Vliegenvanger	4
Strandplevier	4	Staartmees	4
Kievit	4	Kuifmees	4
Grutto	4	Koolmees	8
Wulp	2	Boomkruiper	3
Tureluur	5	Wielewaal	4
'strandlooper' *	2	Grauwe Klauwier	4
Zilvermeeuw	3	Vlaamse Gaai	5
Grote Stern	1	Ekster	5
'Zeestern'	4	Kauw	5
Tortelduif	1	Zwarte Kraai	4
Nachtzwaluw	4	Spreeuw	5
Grote Bonte Specht	4	Huismus	6
Veldleeuwerik	2	Ringmus	6
Boerenzwaluw	6	Kneu	5
Duinpieper	2		
Boompieper	3	Pluimvee:	
Graspieper	6	tamme gans <i>domesticus</i>	3
Witte Kwikstaart	5	Zilverfazant	3
Winterkoning	2	Helmparelhoen	3
Roodborst	3	Blauwe Pauw	2
Nachtegaal	4	Kalkoen	2
Gekraagde Roodstaart	6		

Totaal exclusief pluimvee: 202 eieren van 50 soorten; totaal inclusief pluimvee 215 eieren van 55 soorten.

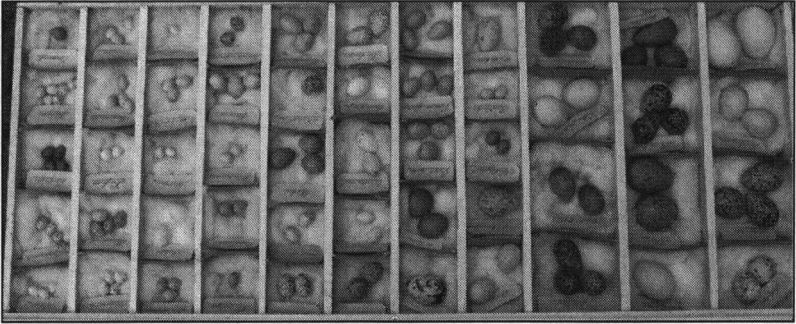
*De eieren van 'Strandlooper' zijn mogelijk van Bontbek- of Strandplevier (de maten zouden hier uitsluitel over kunnen geven).

De 50 met eieren gerepresenteerde soorten laten zich verdelen naar habitat: 18 soorten zijn broedvogels van het open duin, het zeeduin of het strand (hieronder 8 soorten steltlopers); 8 soorten stammen uit een verstruikt middenduin en 24 soorten zijn bosvogels van de binnenduinrand en het landgoed Duin- en Kruidberg. De pluimvee-eieren zullen afkomstig zijn uit de vogelmenagerie van J.Th. Cremer op Duin- & Kruidberg. Van 8 soorten verzamelde Zuiderduijn slechts een deel van het legsel, zoals in het geval van Griel en Duinpieper. Kennelijk ging hij behoedzaam te werk. Van de Griel als broedvogel van de Kennemerduinen en Duin- & Kruidberg zijn slechts heel weinig eieren in museumcollecties terug te vinden (in totaal 5 eieren in Naturalis uit de jaren 1907-1914 en 1 ei in het Zoologisch Museum Amsterdam). Het ei van Zuiderduijn is dus pas het zevende Grielenei dat verzameld is in dit gebied en dat sindsdien bewaard gebleven is. Dit heeft waarschijnlijk vooral te maken met het afgesloten karakter van de Kennemerduinen als 'jacht-duin', alsook met de Vogelwet van 1912.

Ei van Griel, verzameld in de Kennemerduinen vóór 1912. Ruud Vlek.

Eieren van Duinpieper uit de Hollandse duinstreek zijn nog veel zeldzamer vertegenwoordigd in museumcollecties. Er is een 4-legsel verzameld in de Wassenaarse duinen in de collectie van Naturalis uit juni 1863, en een ei verzameld in de jaren dertig door de Katwijkse preparateur Kees Lugthart (1912-2004) in het Milieu Educatie Centrum Eindhoven (med. Justin Jansen). Daarnaast fotografeerde Richard Tepe een 5-legsel in de Kennemerduinen op 22 mei 1905 (*Limosa* 78: 4 en 16). De twee eieren in de collectie Zuiderduijn zijn de eerste eieren van deze soort die verzameld zijn in de Noord-Hollandse duinstreek. Later verzamelde de Hillegomse eiervverzamelaar Ab Hey (1905-1982) nog 3 Duinpieper eieren vermoedelijk in de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen (Vlek & Ehrenburg, 2008).

Een deel van de eiercollectie-Zuiderduijn. Ruud Vlek.

Bijzonder zijn ook de legfels van Strandplevier en Kuifmees. Van het broeden van Strandplevier langs de Noord-Hollandse kust is maar heel weinig documentatie beschikbaar. Vermoedelijk verdween de soort onder druk van de opkomende strandrecreatie uit Zuid-Kennemerland; het laatste broedgeval vond plaats in 1981 bij de zuidpier IJmuiden. In Zuiderduijn's tijd was de soort waarschijnlijk nog redelijk vertegenwoordigd op de toen veel stillere stranden. Het legsel van Kuifmees verzameld door Zuiderduijn wijst op geslaagde duinbebossing met dennenbomen op Duin- en Kruidberg en elders in de Kennemerduinen (van Steijn 1933). Deze soort vestigde zich in de eerste helft van de jaren twintig op landgoed Lindenheuvel (Thijsse 1925, Raven 1930: 89-90), waar Burdet de jongen op nest filmde. Het door Zuiderduijn verzamelde legsel zou dus van de jaren twintig kunnen dateren.

Zuiderduijn's collectie bevat eieren van vier soorten, die inmiddels uit Zuid-Kennemerland verdwenen zijn. Daaronder ook de met een 4-legsel vertegenwoordigde Grauwe Klauwier, waarvan in 1907 Arie Traanberg de status in Zuid-Kennemerland nog omschreef als: 'veel, schijnt er op vooruit te gaan' (Traanberg 1907). In 1983, twaalf jaar na het overlijden van Hermanus Zuiderduijn is deze soort als vaste broedvogel voor Zuid-Kennemerland verloren gegaan. Ook voor de andere verdwenen soorten (Strandplevier, Griel en Duinpieper) zijn habitatveranderingen naast de toenemende recreatiedruk de voornaamste factoren van hun verdwijnen.

Literatuur

- Akkerman, W.J. & F. Niesen, 1966. De vogels van Zuid-Kennemerland. Het Vogeljaar 14 (1): 22-82.
- Geelhoed S., H. Groot, E. van Huijssteeden, G. van Leeuwen & P. de Nobel (red.), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en KN-NV Uitgeverij, Haarlem / Utrecht.
- Raven, Ch. E., 1930. Vogellevens in duin en veld. Uitgeverij Gebroeders Kluitman, Alkmaar.
- Roderkerk, E.C.M., 1975. De Kennemer duinen. Uitgeverij Roelofs & van Goor, Meppel.
- Van Steijn, J.A., 1933. Duinbebossing. Uitgeverij Veenman, Wageningen.
- Thijssen, J.P., 1925. De Kuifmees in de duinstreek. De Levende Natuur 29 (11): 317-318.
- Traanberg, A., 1907. Vogelbevolking van Nederland. De Levende Natuur 12: 158.
- Vlek, R., 2005. Postuum in memoriam: de Duinpieper als Nederlandse kustbroedvogel (1828-1927). Limosa 78 (1): 15-20.
- Vlek, R. & F. Dorel, 1991. Bij de honderdste sterfdag van Jan Pieter van Wickevoort Crommelin (1830-1891). Fitis 27 (3): 136-142.
- Vlek, R. & A. Ehrenburg, 2008. Een bijzondere eiercollectie uit Zuid-Kennemerland. Limosa 81 (3).

Ruud Vlek, Spuistraat 302, 1012 VX Amsterdam, ruudvlek@gmail.com.